

۳۶. روى ثقة الإسلام فى أصول الكافى فى الحديث الثالث من باب ما يفصل بين دعوى المحقّ و المبطل بإسناده عن حبابه [حبابه بدون تشديد] و والبی موضعی در یمن بوده است^۱ [الوالیبة، قالت: رأیت أمير المؤمنین علیه السلام فى شرطة الخميس و معه درة [شلاق، آلت زدن] لها سبابتان [ظاهرا یعنی دو طرفه بوده است]،

[کافی می نویسد که حضرت امیر دره ای بر گردن داشته و هر روز در بازار کوفه می گردیده است، این شلاق دارای دو طرف بود و نامش سببیه بود^۲. مرحوم صاحب حدائق^۳ سبابتان را «دو طرف» معنی کرده است، مرحوم مجلسی سبابه را بدون تشدید به معنی سر شلاق آورده است] یضرب بها بیاعی الجرّی و المار ما هی و الزّمّار، یقول لهم: «یا بیاعی مسوخ بنی اسرائیل، و جند بنی مروان» فقام إلیه فرات بن أحنف فقال: یا أمير المؤمنین و ما جند بنی مروان؟ فقال علیه السلام: «أقوام حلقوا اللّحی، و فتلوا الشوارب، فمسخوا»^۴ الحديث. و وجه الدلالة على التحريم فيها واضح؛ فإنّ المسخ لا یكون إلّا على فعل حرام، شدید الحرمة.

و روى الصدوق رحمه الله هذه الرواية فى إكمال الدين^۵، و هی معتبرة من حیث السند. نعم، اعترض على دلالتها فى المقام بأنّ «جند بنی مروان» فى الرواية یراد بهم قوم من أصحاب الشرائع السابقة، و ثبوت الحرمة فى شریعتهم لا یرتفع ثبوت الحرمة فى شریعتنا الناسخة.

قلت: لا ینبغى الشکّ فى مرجوحیته فى شریعتنا؛ لما مضى من الأحادیث، و غيرها من أحادیث الفطرة^۶، فلا یبقى إلّا احتمال نسخ الحرمة، و یمکن استصحابها لو فرض قصور ما مضى، و ما یأتى من الأحادیث عن إثبات الحرمة. و أيضا، فإنّ الطبرسی رحمه الله فى مجمع البیان قال فى تفسیر قوله تعالى: وَ إِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ^۷ قال الصادق علیه السلام: «هو ما ابتلاه به» - إلى أن قال فى طرد الرواية: - ثم أنزل علیه الحنیفیة، و هی عشرة أشياء: خمسة منها فى الرأس، و خمسة منها فى البدن. أمّا التی فى الرأس: فأخذ الشارب، و إعفاء اللّحی - إلى أن قال - فهذه الحنیفیة الطاهرة التی جاء بها فلم تنسخ، و لا تنسخ إلى یوم القيامة^۸. انتهى.

۱. مرآة العقول، ج ۴، ص: ۷۸.

۲. ج ۵، ص: ۱۵۱.

۳. ج ۱۸، ص: ۲۲.

۴. الکافی ۱: ۳۴۶، باب ما يفصل به بین دعوى المحقّ و المبطل ...، ح ۳.

۵. کمال الدين و تمام النعمة ۲: ۵۳۶، الباب ۴۹، ح ۱. و لم ترد فيه كلمة: «فمسخوا».

۶. الفقيه ۱: ۱۳۰، ح ۳۳۱.

۷. البقرة (۲): ۱۲۴.

فهذه الرواية المرفوعة من الطبرسي رحمه الله تبين أن ما ثبت في الشرائع السابقة لأخذ الشارب و إعفاء اللحي لم ينسخ، و لا ينسخ، فهي تغني عن استصحاب الحرمة لحلق اللحية إن تمت حجيتها.

لكن الموجود في تفسير علي بن إبراهيم لم يصرح فيه بأنه قول الصادق عليه السلام، بل ليس فيه إلّا قوله: «و قال» و إن قال قبل ذلك: «و قال العالم» و بعده قال الصادق عليه السلام لكنه قد يذكر في التفسير المذكور قوله: «قال» و يعني به علي بن إبراهيم نفسه، كقوله: «قال علي بن إبراهيم» و قوله: «قال: حدثني أبي» و نحوه، و لكن يبعد جدًا من مثل علي بن إبراهيم و جلالته أن يذكر هذا التفسير الطويل للآية الكريمة، و يبين الحنفية من دون أن يستند فيه إلى رواية يعتمد عليها.

فالمظنون أنه سقط من نسخ كتابه المتأخرة نسبة القول المذكور إلى الصادق عليه السلام أو أنه اعتمد على قوله المتقدم: «قال العالم» و الله أعلم.

لكن يخدم فيها ما ذكره علي بن بابويه في رسالته المعروفة^٢، و ابنه الصدوق في الهداية^٣، كالفقه المنسوب للرضا عليه السلام^٥ و هو أن الخمسة التي في الرأس من الحنفية ليس فيها إعفاء اللحية. [ما مي گوئیم: درباره این روایت سابقاً در بحث از آیه شریفه سخن گفتیم ضمن اینکه در این روایت از زمره خصال حنیفیه، برخی امور مستحب ذکر شده است]

ما می گوئیم:

١. سند روایت مشتمل بر مجاهیل است، کلینی سند را چنین آورده است:

علي بن محمد (علّان کلینی) عن ابي علي محمد بن اسمعيل بن موسى بن جعفر عن احمد بن القاسم العجلي عن احمد بن يحيى عن محمد بن خداهی عن عبدالله بن ايوب عن عبدالله بن هاشم [که در برخی از نسخه‌ها هشام است] عن عبدالکريم بن عمرو الخثعمی عن حبابة الوالبيه.

١. مجمع البيان ١: ٣٧٤، ذیل الآیة ١٢٤ من البقرة (٢).

٢. تفسير القمّي ١: ٥٩، ذیل الآیة ١٢٤ من البقرة (٢).

٣. راجع الفقيه ١: ٥٣-٥٤، ذیل الحديث ١١٧.

٤. الهداية: ٨٣.

٥. الفقه المنسوب للإمام الرضا عليه السلام: ٦٦.

«ابی علی» توثیق نشده است. / احمد بن قاسم هم مجهول است. / احمد بن یحیی معروف به کُرد هم مجهول است. / محمد بن خداهی هم مجهول است. / عبدالله بن ایوب هم مجهول است / عبدالله بن هاشم هم مجهول است / عبدالکریم بن عمرو بن صالح از واقفه معروف است ولی توثیق شده است^۱ و مروی عنه بزنی است. حبابه الوالبیه از عبادت کنندگان بوده است گفته‌اند، امام علی را درک کرده و از آن زمان تا زمان امام رضا زنده بوده است و می‌گویند عمر طولانی او ناشی از دعاهای امام سجاد بوده است.^۲ برخی با توجه به آنچه کلینی در دیباچه کافی آورده است خواسته‌اند این روایت را تصحیح کنند. از این نکته پاسخ داده شده است:

«و اشتمال سندها علی مجاهیل. و قول الكلینی فی دیباچه الکافی: «بالآثار الصحیحة عن الصادقین علیهم السلام و السنن القائمة التي علیها العمل» لا يجوز الحكم بصحة جميع ما فيه من الروایات، إذ المتتبع فيه يعثر كثيرا علی أخبار یقطع بکذب مضامینها أو إعراض الأصحاب عنه عملا، و اعتقاد الكلینی بصحة الروایة لیس من الحجج الشرعی.»^۳

۲. دلالت این روایت بر حرمت حلق لحيه را -چنانکه خواندیم- مرحوم بلاغی چنین بر می‌شمارد: از این روایت معلوم می‌شود که حلق لحيه در شریعت سابقه مرجوح بوده است و همان حکم را استصحاب می‌کنیم (به ضمیمه اینکه در روایات دیگر آمده است که این حکم از حنیفیه بوده و نسخ نشده است) به همین جهت اشکال مرحوم علامه مجلسی بر دلالت وارد نیست. ایشان می‌نویسد:

«لیس الإمام علیه السلام فی مقام ذم هذین الفعلین بل فی مقام ذم بیع المسوخ بهذا السبب كما أن مسوخ بنی اسرائیل مسخوا لصید السبب و ذکرهم هنا لا یدل علی تحریمه.»^۴

۳. اما بر دلالت این روایت اشکالات دیگری مطرح است

الف) «یمكن أن یقال: إن الظاهر من الروایة کون مسخهم متفرعا علی حلق اللحي و قتل الشوارب معا، فالمتیقن من الحرمة صورة تحققهما معا كما فی فعل المجوس فلا تدلّ علی حرمة حلق اللحية فقط، اللهم إلا أن یقال: إن الإجماع قائم علی عدم حرمة قتل الشوارب فلا محالة یكون المسخ عقوبة علی خصوص

۱. نجاشی، ص: ۲۴۵

۲. رجال کشی، ج ۲، ص: ۱۱۴

۳. دراسات فی مکاسب المحرمة، ج ۳، ص: ۱۲۳

۴. اصفهانی، مجلسی دوم، محمد باقر بن محمد تقی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۴، ص: ۷۹

حلق اللحية، أو يقال: إنَّ الظاهر من الرواية كون كلِّ واحد من الفعلين مرجوحا لا أنَّ المرجوح هو اجتماعهما معا بحيث يعدان معا موضوعا واحدا.^١

ما می گوئیم: (این اشکال از ملا احمد نراقی است)^٢

(ب) «أنَّ كون حلق اللحية موجبا للمسح يقتضى كونه من الكبائر، إذ هو عقاب و عذاب شديد يناسب الذنوب الكبار و يشكل الالتزام بكونه منها، و لأجل ذلك ربما يتوهم أنَّ المراد بالمسح هنا كون نفس هذه القيافة الحاصلة بخلق اللحية و قتل الشارب نحو مسخ، و لكن هذا مضافا إلى كونه خلاف الظاهر مخالف لمفاد الرواية، إذ الظاهر منها أنَّهم مسخوا بصورة الحيتان المذكورة.»^٣

(ج) «لم يظهر لنا معنى جند بنى مروان، حيث إنَّ هذا الاسم يشابه اسماء الرجال المعاصرين لأمير المؤمنين عليه السلام لا أسماء الأمم السالفة.»^٤

ما می گوئیم:

مرحوم آیت الله طوسی در توضیح جند بنی مروان اشاره می‌کند که در کافی^٥ روایتی هست که می‌گوید بنی امیه وقت مرگ به صورت وزغ مسخ می‌شوند ولذا اشاره روایت به آن است که سربازان بنی امیه و بنی مروان به صورت مسوخ خواهند بود. و لذا نوعی کنایه است به اینکه اصحاب بنی مروان اینگونه هستند.^٦

١. دراسات في المكاسب المحرمة؛ ج ٣، ص: ١٢٣

٢. رسائل و مسائل، ج ١، ص: ٢٦٣

٣. دراسات في المكاسب المحرمة؛ ج ٣، ص: ١٢٣

٤. دراسات في المكاسب المحرمة؛ ج ٣، ص: ١٢٣

٥. ج ٨، ص: ٢٣٣

٦. (ترجمه عربی) المنیه، ص: ٧٨